

# Critics Point

## 2018

---

Ἐκὰς ὁ Σαμάρας, Ὡσαννά τῷ Bernstein!  
εἰς μείζονα δόξαν ΚΟΑ καὶ Μεγάρου...

---

πανηγυρική συναυλία «ἔργων» τοῦ δευτέρου  
γιὰ τὴν 100ῆ ἐπέτειο γεννήσεώς του.  
(Ἐχασ' ἢ Βενετιά βελόνι...)

---

22/2018.

τοῦ ΓΙΩΡΓΟΥ ΛΕΩΤΣΑΚΟΥ.

Το ἔτος 1918 ΣΗΜΑΔΕΨΑΝ δύο μουσικὲς ἀποφράδες. Πρώτη καὶ σημαντικότερη, ἡ 25ῆ Μαρτίου 1918, ἡμέρα ἐκδημίας τοῦ Κλώντ Ντεμπυσσύ [Claude-Achille Debussy, γ. 22 Αὐγ. 1862]. Δεύτερη (ναί, κατάμαυρο χιοῦμορ), ἡ 25 Αὐγούστου 1918, ἡμέρα γεννήσεως τοῦ, (ἐκ προσωπικῆς μου πείρας στὸ Ἡρώδειο) θεατρίνου ἀρχιμουσικοῦ, προπάτορος Κουρεντζήδων, καὶ «συνθέτου», ἀψογῆς τεχνικῆς ποὺ ὅμως δὲν ἔχει τίποτε νὰ πεῖ. Μὲ τὴν τελευταία νότα ξεχνᾶς τὶ ἄκουσες... Φυσικὰ ἀναφερόμαστε στὸ Λέοναρντ Μπέρνσταϊν (Leonard Bernstein, γ. Lawrence Μασσαχουσέτης, 25 Αὐγ. 1918 - θ. Νέα Ἰόρκη, 14 Ὀκτ. 1990).

Ἄγνοῶ τί ἴος εἰσεχώρησε στὰ ἐγκεφαλικά κύτταρα τῶν καταρτισάντων τὸ κατ' ἔθιμον μουσικὸ πρόγραμμα τῶν ἀγίων ἡμερῶν, χάρις στὶς ὁποῖες ἀδειάζει ἡ Ἀθήνα ἀπὸ τὸ ἐμφυχο καρκατσουλιό της καὶ τὴ μπόχα του καὶ ἔτσι ἀναπνέουμε (γιὰ πολὺ λίγο, φεῦ), καλλίτερα. Ἀπὸ τίς 4 ἐκδηλώσεις, μὲ τίτλο «Adagio, μουσικὲς γιὰ τίς ἡμέρες τοῦ Πάσχα» διὰ τῆς ἀπαγωγῆς εἰς ἄτοπον, καλλίτερη δὲ μπορεῖ παρά νὰ ἦταν ἡ πρώτη, τὰ Ἐμμελα Θεῖα Πάθη, ἀπὸ τὸ «Ἐργαστήριον Ψαλτικῆς» ὑπὸ τὸ

χοράρχη κ. Ἀθανάσιο Παϊβανᾶ, καὶ τὸν ἀγαπητὸ τενόρο Γιάννη Χριστόπουλο, προλογίζοντα τοὺς ὕμνους. Ὅσο καὶ ἂν σεβόμαστε τὴ μουσικὴν αὐτὴν, δηλοῦμε πλήρως ἀναρμόδιοι νὰ σχολιάσουμε τὰ ψαλλόμενα μέλη καὶ τὴν ἀπόδοσή τους.

Ἡ δεύτερη, *Τὰ κατὰ Ἰωάννην Πάθη*, ἔργο BWV 245 (α' ἐκτ.: Λευψία, ναὸς Ἀγ. Νικολάου, Μ. Παρασκευὴ 7 Ἀπρ. 1724), τοῦ Γιόχαν Σεμπάστιαν Μπάχ (Johann Sebastian Bach, 1685-1750), ἀνετέθη στὸν προκαλέσαντα γενικὴ κατακραυγὴ ἀρχιμακελλάρη τοῦ Ὀρφέως τοῦ Μοντεβέρντι στὸ Μέγαρο, 24 Νοε. 2017, καὶ γενικῶς τοῦ μπαρόκ, τοῦ ὁποίου ἡ ἀλματώδης «καλλιτεχνικὴ» ἀνοδος, ἀποδίδεται σὲ παράγοντες ὅπως ἐξωκαλλιτεχνικούς. Τὸν ἄκουσα ἅπαξ καὶ πλέον οὐ. Μὲ ἀπωθοῦν γενικῶς οἱ μουσικὲς (παρ)ερμηνεῖες ἀλλὰ καὶ τὰ ἐξυπνάκικα ἦθη. Ἡμερομηνία τῆς εἰκαζομένης συσταυρώσεως τοῦ Μεγάλου Κάντορος μὲ τὸ Ναζωραῖο, 1 Ἀπρ. (στοὺς ἀντίποδες, φεῦ, τῆς πρωταπριλιάς...) 2018.

Ἡ τρίτη, *Τὰ εἴκοσι βλέμματα πάνω στὸ Θεῖο Βρέφος (Vingt Regards sur l'Enfant Jésus*, 1944 γιὰ πιάνο σόλο, τοῦ ΟΛΙΒΙΕ ΜΕΣΣΙΑΝ (Olivier Messiaen, 1909-1992), α' ἐκτ. ἀπὸ τὴν πιανίστα **Yvonne Loriod**, σύζυγο ἀπὸ τὸ 1961, τοῦ συνθέτη, Παρίσι, αἴθουσα **Gaveau**, 26 Μαρτ. 1945). Ἡ ἠχογράφησή της διαρκεῖ ἀκριβῶς 2 ὥρες καὶ 11'. Ἡ ἀκρόασή (μᾶλλον μόνον τοῦ α' ἐκ τῶν 20...) μὲ ἔκαμε νὰ κλείσω τὸ **You Tube** μετὰ 5' καὶ 10'. Ἐνα δίωρο καὶ πλέον, καθ' ὅλες τὶς ἐνδείξεις, ἀκατάσχετης ρητορικῆς καθολικῆς ψευδευλαβείας, ὅσο καὶ ἂν, κατὰ τὸ πρόγραμμα συνοδευόταν ἀπὸ ὅπως ἀπροσδιόριστο «θέαμα» τῶν κ.κ. Εὐανθίας Τσαντίλα καὶ Ἄνας Καφέτση, καὶ ὅσο ἂν γιὰ τὸ ἐπίπεδο τῶν ἐκτελέσεων ἐγγυόνταν τὰ ὀνόματα δύο (ὄχι ἐνός) πιανιστῶν, τῶν κ.κ. Στέφανου Νάσου καὶ Στέφανου Σακελλαρίδη, ἦταν πάρα πολὺ γιὰ μένα. Σάν μὴν ἔφθανε ἡ Σταύρωση, φέτος εἴχαμε καὶ τὸ...μάτιασμα τοῦ Θεοῦ Βρέφους, 20 βλέμματα διάρκειας 130', μέση διάρκεια καθενός: 6½ λεπτά. Ὡχόμην λοιπὸν ἀπιών, ἀναγνωρίζοντας ὅμως τὴν πληροφορικὴν ἀξία τοῦ συμβάντος. Σὲ ἄμεσην ὅμως συνάρτηση μὲ ρήση τοῦ μεγάλου Τόμας Στέρνς Ἔλιοτ [Thomas Stearns Eliot, 1888-1965], ὅπως τοῦλάχιστον μοῦ τὴ μετέφεραν: *Τὰ πανάρχαια χρόνια ὑπῆρχε ἡ Σοφία. Τὴν ἀντικατέστησε ἡ Γνώση. Καὶ τὴν τελευταία ἡ...* Πληροφόρηση. Ἡ ἐκδήλωση στὴν αἴθουσα ΔΜ, 3 Ἀπρ. 2018...

\* \* \*

ΑΝΕΞΑΡΤΗΤΩΣ ΠΡΟΣΩΠΙΚΩΝ ΠΕΠΟΙΘΗΣΕΩΝ, σέβομαι ὅλες τὶς ὄντως φιλάνθρωπες θρησκευεῖες (ἀπὸ τὸν 20ό αἰ. καὶ μετὰ) καὶ τὰ αἰσθήματα τῶν πιστῶν τους ὡς ψυχολογικά τους στηρίγματα καὶ ὄχι μόνον.

Δὲ φτάνει λοιπὸν τὸ κατάφωρο φτύσιμο ὅλης τῆς Ἐντεχνης Ἑλληνικῆς Μουσικῆς (ΕΕΜ) ἀπὸ τὸν ΚΟΑ, ἐπικουρούμενη αὐτὴ τῇ φορᾷ καὶ ἀπὸ τὸ Μέγαρο, ἦταν ὅπως περιττὴ ἢ συναυλία γιὰ τὴν 100ῆ ἐπέτειο τῆς γεννήσεως Μπέρνσταϊν καὶ δὴ...μεγαλοβδομαδιάτικα, ἀφοῦ τὰ κείμενα τῶν ἔργων του θύμιζαν Συναγωγὴ, τὴν ὁποία τονίζω ὅτι σέβομαι ἀπεριόριστα. Καὶ δὲν ὑπῆρχε λόγος ἀναφορᾶς στὴν 100ῆ ἐπέτειο τῆς γεννήσεως ἑνὸς συγκινησιακᾶ ἀναίσθητου γραφιᾶ μουσικῶν φθόγγων, ὅπως ὁ ὡς ἄνω, ἀφ' ἧς στιγμῆς μάλιστα ἡ ΚΟΑ, ἀγνόησε ἀνευθρίαστα τὴν 100ῆ ἐπέτειο τῆς ἐκδημίας τοῦ Σπύρου Σαμάρρα (1861-1917). Τῇ συναυλίᾳ ἴσως ἐνδιέφερε μόνον ἡ πρεσβεία τοῦ Ἰσραήλ, τὸ ὁποῖο δείχνει νὰ ἀγνοεῖ μεγάλους Ἑβραίους συνθέτες ὅπως ὁ Ἔρνστ Μπλόχ [Ernst Bloch, 1880-1959], ὁ Νταριὺς Μιγιώ [Darius Milhaud, 1892-1974] καὶ ὁ Βίκτωρ Οὐλλμαν [Viktor Ullman, 1898-1944]: ναί, ὁ συνθέτης τῆς μεγαλοφυοῦς ὄπερας *Ὁ αὐτοκράτορας τῆς Ἀτλαντίδος*· γράφτηκε στὸ στρατόπεδο συγκεντρώσεως τῆς Theresienstadt, ἐνῶ οἱ Ναζὶ τὸν ἐξετέλεσαν στὸ Ἄουσβιτς, 18 Ὀκτωβρίου 1944. Νὰ λοιπὸν τὶ ἀποκομίσαμε ἀπὸ μιὰν ἀχρηστὴ συναυλία, ὅπου ὅμως αὐτὴ τῇ φορᾷ ἡ προβολὴ ὑπερτίτλων στὸ Μέγαρο λειτούργησεν ἄψογα.

1. ΤΑΑΜΙ, ΓΙΟΑΒ [ἑβρ. דָּבִי וְיִלְיָה, γ. 1943, σὲ κιμπούτς τοῦ σημερινοῦ βορείου Ἰσραήλ]. Διακρίνεται μᾶλλον ὡς διεθνoῦς ἐμβελείας ἀρχ-μουσικός. Γνωστότερο ἴσως ἔργο του ἡ ἐκτελεσθεῖσα Ἐλεγεία γιὰ ἔγχορδα, τύμπανα καὶ ἀκκορντεόν (1996), μὲ ὑπότιτλο «Dachau Reflections», δηλ. «Στοχασμοὶ γιὰ τὸ Νταχάου». Σύντομο κομμάτι, εὐλογα πένθιμο καὶ καταθλιπτικό, ἀρχίζει μὲ κατιοῦσα 5η (τύμπανα) ἐνῶ κοντραμπάσα καὶ βιολοντσέλα, εἰσάγουν μιὰ «τροπικὴ» (γαλλ. modale) μελωδία μὲ ἐναγώνια σταδιακὴ ἀνοδο πρὸς τὶς ψηλότερες περιοχὲς τῶν ἐγχόρδων. Ἐλάχιστα ἀκούγεται τὸ ἀκκορντεόν (λίγες νότες μία ἢ δύο φορές), καίτοι κατὰ τὸ πρόγραμμα «συμβολίζει ἓνα πλανόδιο μουσικὸ στὸ γκέτο». Τὸ ὅλο πλέγμα καὶ ἡ συγκινησιακὴ του φόρτιση ἦταν τόσο πυκνά, ὥστε δὲν ἀντιληφθήκαμε τὰ (προφανῶς φευγαλέα) παραθέματα ποὺ ἀναφέρει ὁ συνθέτης: ἑβραϊκὸ τραγοῦδι *Κάτω ἀπὸ τὸν οὐρανό*, θέμα ἀπὸ τὰ *Τραγοῦδια γιὰ νεκρὰ παιδιὰ* τοῦ Μάλερ καὶ *Σαραμπάντα* ἀπὸ τὴ *Σουίτα γιὰ βιολοντσέλο*, ντο ἐλ. τοῦ Μπάχ. Σελίδα ἄκρας ἐκφραστικῆς εὐστοχίας, ὑπὸ τὴν ἀνεπίληπτη διεύθυνση τοῦ Μίλτου Λογιαάδη.

2. ΜΠΕΡΝΣΤΑΪΝ, ΛΕΟΝΑΡΝΤ: *Ψάλμοι τοῦ Τσίτσεστερ* [Chichester Psalms, τρία μέρη, γιὰ μεικτὴ χορωδία, φωνὴ ἀγοριοῦ σόλο καὶ ὀρχήστρα (1963), παραγγελία τοῦ William Hussey, ἱερέως τοῦ καθεδρικοῦ τοῦ Τσίτσεστερ, Ν.Α. Ἀγγλία. Α' ἐκτ. Νέα Ἰόρκη, 15 Ἰουλ. 1965,

ὕπὸ τὸ Μπέρνσταϊν]. Τρία μέρη: I. **Maestoso ma energico**, κείμ. *Ψαλμοί* ἄρ. 108 καὶ 100. Ἀρχὴ μὲ φανταχτερὰ ἠχοχρωματισμένα **tutti**, σὲ ζωηρούς, ἀσύμμετρος (5/4;) ρυθμούς, 2 ἄρπες (προφητάναξ γάρ, βλ. κατωτέρω) II. **Andante con moto, ma tranquillo**, κείμ. *Ψαλμοί* ἄρ. 23, στίχοι 1-4, ἄρ 2, στ. 1-4, ἄρ. 23, στ. 5-6, ἄκρως μεγαλόστομο, ὅπου πρωταγωνιστοῦν ξανὰ ἄρπα, ἀντρικὴ χορωδία, κρουστά, κυρίως ὅμως (ἀ' ἐμφάνιση), ὁ τρισχαριτωμένος μικρούλης **Γιώργος Κοσμάς-Πετράντης** πὺ τραγούδησε τὸ σόλο του μὲ ἀμίμητο συνδυασμὸ εὐκρίνειας καὶ παιδικῆς ἀθωότητος. III. **Prelude - Peacefully flowing**, κείμ. *Ψαλμοί* ἄρ. 131 & 133. Ταβατοῦρι κατιόντων διαστημάτων μεγαλυτέρων τῆς 5ης: ὁ μέγας Γιάννης Χρήστου (1926-1970), θὰ ἀνέπεμπε στὶς **harlots of decorativism** (πόρνες τοῦ διακοσμητισμοῦ). Ἀπείρως καλλίτερη καὶ ἄμεσης δραματικῆς ἐκφραστικότητος ἢ μουσικὴ τοῦ ἴσπανοῦ **Alberto Iglesias** (γ. 1955), γιὰ τὴν πρόσφατη (2014) ταινία τοῦ Ρίντλεϋ Σκότ **Exodus: Gods and Kings** [*Ἐξόδος: Θεοὶ καὶ Βασιλεῖς*], συναρπαστικῆς κινηματογραφικῆς πρωτοτυπίας ἀνανέωση τοῦ χολλυγουντιανοῦ βιβλικοῦ δραματικοῦ ἔπους: μιὰ ἐντελῶς ἄλλη θεώρηση τοῦ Μωϋσῆ καὶ τῆς Ἐξόδου τῶν Ἑβραίων ἀπὸ τὴν Αἴγυπτο.

3. ΜΠΕΡΝΣΤΑΪΝ, ΛΕΟΝΑΡΤ: *Συμφωνία* (ἔ, ὄχι δά!) ἄρ 3 «**Kaddish**» [ἔβρ. περίπου *Ἁγιασμός*], τρία μέρη, γιὰ ὄρχήστρα, ὑψίφωνο, ἀφηγητὴ, μεικτὴ καὶ παιδικὴ χορωδία, φωνή, στὴ μνήμη τοῦ δολοφονηθέντος προέδρου τῶν ΗΠΑ Τζὼν Κέννεντυ [John Fitzgerald Kennedy, γ. 1917-θ. 22 Νοε. 1963]. Τὸ μελοποιημένο κείμενο συνόδευε ἀκατάσχετης φλυαρίας πρόζα τοῦ «συνθέτου», ὅμως μὲ *ιδεώδη*, σπανιότατης γιὰ Ἕλληνα ἠθοποιό, καθαρότητος ἄρθρωση τοῦ κ. Γιώργου Γάλλου. **Θερμότητα συγχαρητήρια**, διότι ὄντως ἀποτελεῖ φαινόμενο ἐν Ἑλλάδι! Ἡ ἄρθρωσή του, φυσικὰ δὲν κολάκευε καθόλου τὸ Μπέρνσταϊν καὶ ὡς λογοτέχνη. Ἔτερον, ἐκάτερον. Ὅπως δὴποτε κατὰ τὸ πρόγραμμα, τὸ **Kaddish** (ἐμφανίζεται τὸ 12ον αἰ.) εἶναι προσευχὴ εἰς κεκοιμημένους, δοξαστικὸ τοῦ Κυρίου, ὅπου ἀπουσιάζει ἢ λέξη...θάνατος (*Γηράσκω αἰὶ διδασκόμενος...*)λ Μέρος 1ο: Ἐπίκληση—**Kaddish** I. **Σαματατζίδικη Din Ṭorah**<sup>1</sup>—**Kaddish** II. Τύμπανα, ἀφηγητῆς, κατόπιν σόλο φλάουτου, κόρνα, κρουστά, σκόρπιοι ἤχοι καὶ ὑποτυπώδης ἀνάπτυξη πρὶν τοῦ

<sup>1</sup> Κατὰ τὸ Διαδίκτυο, μιὰ ἀπὸ τίς ἀρμοδιότητος τῶν ραββινικῶν δικαστηρίων. πὺ συνίστατο στὴν ἐπίλυση διαφορῶν, μέσφ συνδιαλλαγῆς καὶ διαιτησίας. Πληκτρολογῆστε στὸ Google: **What is Din Ṭorah—Israeli National News.**

τελικού *Άμην*. Μέρος 3ο, πάντα κατά τὸ πρόγραμμα: **Scherzo-Kaddish III-Finale-Fuga-tutti**. Ἐχοντας πανήσυχο τὸ κεφάλι μας ἀπὸ ἐκτέλεση ἀπαράμιλλη πού δὲν ἄφηνε μόριο ἀμφιβολίας γιὰ τὴν παρτιτούρα, χαθήκαμε μέσα της μάταια προσπαθώντας νὰ βροῦμε ἴχνη οὐσίας καὶ νοήματος. Σημειώσαμε: ἀφηγητής, ἐπὶ τέλους ἢ ὑψίφωνος (συνοδεία ἄρπας καὶ τσελέστας;), **ppp** βιολιῶν ψηλά καὶ τέλος παρδαλὸ καταληκτικὸ ταβατουῖρι. **Οὐφ!!!** τὰ θρησκευοπρεπῶς πλήν ὄχι πρωτοτύπως μελοθετημένα κείμενα, ἄσχετα συνήθως μὲ τὴν ὀρχηστρική τους πλαισίωση, μᾶς ἔκαμαν νὰ νιώσουμε καὶ ἐμεῖς ἀνύπαρκτοι ἐκτὸς Γιαχβέ. Ὅσο γιὰ τὸν Δαυΐδ, ὑποψιάζομαι, ὅτι ἴσως ἄλλος ἔγραψε τοὺς σπαρακτικούς *Ψαλμούς*. Κυριακὴ Πάσχα εἶδα (Τηλοψία Βουλῆς) ἐκπληκτικὸ ντοκυμανταίρ περὶ τοῦ προφητάνακτος ὑπὸ τὸ φῶς τῆς ἀρχαιολογίας καὶ πλήθους νεωτέρων ἐπιστημῶν: ἀποκαλύφθηκε ἐστεμμένος τύραννος πού, μεταξύ ἄλλων, ὑποῦλα ξεπάστρεψε τὸν ἀξιωματικὸ τοῦ Οὐρία τὸ Χετταῖο, σύζυγο τῆς ἐρωμένης του Βηρσαβεέ, ἥδη ἐγκύου, ἀπὸ σπέρμα βασιλικὸ. Ὁ Οὐρίας ἀναδεικνύεται ὅμως ἐντιμότερος καὶ ἐνάρετος. Ὅταν ὁ Δαυΐδ τὸν καλεῖ πίσω γιὰ νὰ κοιμηθεῖ μὲ τὴ γυναίκα του «σκεπάζοντας» τίς βασιλικές πομπές, ἐκεῖνος εἰς τὸν οἶκον αὐτοῦ οὐ κατέβη, ἀφοῦ οἱ ἄντρες του μάχονταν καὶ ἔμεναν σὲ σκηνές. *Καὶ ἐγένετο πρῶτ' καὶ ἔγραψε Δαυΐδ βιβλίον πρὸς Ἰωάβ (διοικητὴ τοῦ Οὐρία) καὶ ἀπέστειλεν ἐν χειρὶ Οὐρίου. Καὶ ἔγραψεν ἐν βιβλίῳ λέγων· εἰσάγαγε τὸν Οὐριαν ἐξ' ἐναντίας τοῦ πολέμου τοῦ κραταιοῦ καὶ ἀποστραφήσαθε ἀπὸ ὀπισθεν αὐτοῦ, καὶ πληγήσεται καὶ ἀποθανεῖται (Παλαιὰ Διαθήκη, Βασιλειῶν Β', Κεφ. ΙΑ', 13-15).* Ὅπερ καὶ ἐγένετο. Φεῦ, γαλουχοῦμεθα μὲ ψεύδη...

Τέλος, ἀνεπιφύλακτα εὔγε στὸν ἀνεκτίμητο **Λογιάδη**, στὴν ἔξοχη ὑψίφωνο **Σοφία Κυανίδου**, στὶς 3 χορωδίες, *Παιδικὴ Rosarte* (δ/ση: **Ρόζα Μαστροσάββα**), *Χορωδία EPT* (δ/ση: **Δημήτρης Κτιστάκης**) καὶ *Δήμου Ἀθηνῶν* (δ/ση: **Σταῦρος Μπερῆς**). Κυρίως ὅμως στὴ μαρτυρικὴ **ΚΟΑ...** (ΜΜΑ, αἴθουσα ΧΔΛ. Μ. Τετάρτη, 4 Ἀπρ. 2018).

---

**Λέξεις: 1450.**

---